

HET PESTHOL VAN ROESELARE

Emerance Craeymeersch, die we uit Roeselare met haar ouders en broer Frans naar Rumbekke hebben zien vluchten, kwam naar de stad voor een boodschap. 't Was een koude Novembervdag. 't Vroor en er woei een gure wind...

Eensklaps bleef het meisje ontsteld staan. Daar naderde een zondierlinge stoet, van burgers door soldaten omringd. Er waren kloeke mannen bij, vrouwen met kinderen, maar ook bestedelingen uit 't oud mannen- en vrouwenhuis, zieken en gebrekkigen. Sommigen zaten op een kar, anderen op een krui-

wagen... en ze starden wezenloos voor zich uit als menschen die allen eigen wil verloren hadden en nu maar gelaten hun lot verbeidden. De meesten gingen te voet, vellen, rillend in hun dunne kleren, ineengekrompen van de kou, 't hoofd bukkend in den scherpen wind. Kinderen trappelden aan de hand van vader, van een grooteren broer, van een zusje of hingen aan moeders rok.

— Wie zijn dat allemaal? vroeg Emerance aan een burger der stad.

— Arme ditsen van Moorslede... dompelars, die van ginder weggeborsteld zijn.

— Maar waarom?

— Ja, waarom! Omdat de vreemde sloebbers in hun huizen willen nestelen... Waarom? Om er alles nog beter te kunnen pakken. Niemand mag te Moorslede blijven. De laatste menschen van Poelkapelle en West-Roozebeke zijn ook weggedaan. En ik geloove dat ze te Paschendale al niet beter gevaren zijn... Ja, ja, die vervloekte oorlog! We zitten met dien Duitschman leelijk opgescheept.

— En waar gaan ze al die menschen naar toe voeren!

— Waar? Dat ik 't wist, 'k zou het u zeggen. Ergens binnen steken... Niet in de beste huizen, want die hebben de officieren uitgekozen. En achter de officieren komen de onderofficieren en dan de soldaten, en met de burgers zitten ze niets in... Ja, waar gaan ze die oompelaars binnen steken? Er zijn er veel bij, die ze al gauw tusschen zes planken zullen mogen leggen, als ze er nog zooveel spel mee maken!

Emerance volgde den stoet van martelaars, weerlooze, brave menschen, gelijk die uit Woumen en Eessen, maar nu beschouwd als vijanden van het groote Duitse rijk, dat zijn oorlog begonnen was en thans voortzette met een schromelijk onrecht tegen een onschuldig landeke...

De reus tegen een dwerg, 't was als in het oude boek van Israëls koningen, waar Nathan tot David kwam, toen deze Bathseba, de dochter van Eliam, de huisvrouw van Uria, zijn trouwen krijgsman, tot zich nam en den echtgenoot liet doodden...

En Nathan verscheen voor David en zeide tot hem: Er waren twee mannen in een stad, die eene rijk en de andere arm.

De rijke had zeer vele schapen en runderen. Maar de arme had gansch niet, dan een eenig klein ooilam, dat hij gekocht had, en had het gevoed, dat het groot geworden was bij hem, en bij zijn kinderen tegelijk; het at van zijne bete en dronk van zijnen beker, en sliep in zijnen schoot en het was hem als een dochter.

Toen nu den rijken man een wandelaar overkwam, verschoonde hij te nemen van zijne schapen en zijn runderen, om voor den reizenden man, die tot hem gekomen was, wat te bereiden, en hij

nam des armen mans ooilam, en bereidde dat voor den man, die tot hem gekomen was.

Toen ontstak Davids toorn zeer tegen dien man en hij zeide tot Nathan: Zoo waarachtig als de Heere leeft, die man, die dat gedaan heeft, is een kind des doods.

En dat ooilam zal hij viervoudig wedergeven, daarom dat hij deze zaak gedaan, en omdat hij niet verschoond heeft.

Toen zeide Nathan tot David: Gij zijt die man! Gij hebt Uria den Hethiet met het zwaard verslagen en zijn huisvrouw hebt gij u ter vrouwe genomen; en hem hebt gij met het zwaard van de kinderen Ammons dood geslagen.»

En zoo was het ook nu gegaan! Duitschland, rijk en machtig wilde zijn soldaten sparen tegen de Fransche Oostervestingen en sloeg met het zwaard de kinderen van den kleinen nabuur, wien het steeds vriendschap gehuicheld had... En het wondde het harte der moeders, het verbrandde hun huizen en hutten; het ontzag zijn eigen volk, doch voerde onze ouden, de gebrekkigen, de zieken, de kinderkens van den arme weg...

David verstond de les van Nathan en weende en vastte... en lag den nacht in rouwe over de aarde...

De Duitse keizer hield zich als een God en wilde, dat de wereld zijn woorden hoorde en de kracht van zijn zwaard gevoelde...

Och, 't was of die stoet van martelaars, van grijsaards, gebogen moederkens, welke zoo treurig keken, als menschen, welke niet weten waar men ze zal laten sterven, nu ze uit hun zetel, hun hoekje, hun dorpje waren gerukt, of ze het beschuldigend uitriepen, gelijk weleer de profeet: «Gij zijt die man!»

De rijke verschoonde zijn vele schapen en runderen en nam het eenige ooilam van den arme...

Emerance liep met de ongelukkigen mee en als zoovele Roeselaars zinderde ze van deernis, maar niemand kon hier hulpe bieden, want de Duitschers bewaakten de heengevoerden als gevangenen en staken ze in het zoogenaamde «Schaverdijnekot», een ellendig verblijf in de Spanjestraat.

De deur viel toe en sloot al die miserie voor de omstanders af.

Emerance keerde triestig gestemd terug.

— Leeft gij nog? klonk het eensklaps.

Het meisje verschrok. Ze zag daar haar verloofde, Bruno De Witte, den hier achtergebleven Belgischen soldaat. Ze had hem na haar vlucht nog niet ontmoet.

— Och Heere, Bruno, gij! stamelde ze. Ik heb zoo verlangd u te zien.

— En ik u!

— Ik ga terug naar 't front... ik kan het hier niet meer uithouden, nu ik al dat onrecht zie... Gij hadt gelijk toen ge 't mij zei..., al is het hard te moeten zien, hoe jongere gasten dan ik rondloopen en ook even oudere, en niet gaan vechten. Maar ik was soldaat en vertrek dus. Ik wilde u eerst spreken...

— O Bruno, ik ben gerust dat ge gaat, en triestig tegelijk... God geve dat we elkaar terugzien... De oorlog kan toch niet lang meer duren. De vijand geraakt er niet door, noch bij Ieperen, noch aan den IJzer. Hij blijft overal hangen en 't ligt hier vol gekwetsten. Dat moet al gauw eindigen.

— 'k Wete 't niet... Hij heeft nog vele volk, de sloeber...

— Maar de Russen winnen ook, zoo vertellen ze. Ze trekken naar Berlijn. En er is gebrek in Duitschland. Ze hebben er kortere van eten...

Emerance herhaalde hier, wat zoo velen in hun optimisme vertelden en geloofden, en wat hun als dagelijksch voedsel diende in den lijdellijken weerstand tegen de harde bezetting en vreemden dwang...

Het paar wandelde door de Ooststraat. Het meisje wees haar vriend op een plakkaat.

KENNISGEVING

De Belgische Regeering heeft in het gebied door de Duitsche troepen bezet aan weerplichtigen van eenige jongere jaargangen bevelen tot oproeping laten toekomen. Deze Belgische bevelen zijn ongeldig. In het door de Duitsche troepen bezette gedeelte van het land zijn voor alle inwoners uitsluitelijk de bevelen van de Keizerlijk Duitsche Krijgs-overheid geldig.

Hiermede wordt aan de ontvangers der Belgische bevelen tot oproeping uitdruk-

kelijk verboden aan deze gevolg te geven.

Weerplichtigen mogen in 't vervolg het bereik hunner tegenwoordige verblijfplaatsen (stad of gemeente) zonder goedkeuring der Duitsche overheden niet meer verlaten, anders zal hunne familie verantwoordelijk gemaakt worden.

Weerplichtigen, die in het bezit zullen gevonden worden van een bevel tot oproeping of van eene erkenningsmedaille, worden als krijgsgevangenen behandeld.

*De Militaire Gouverneur van
West-Vlaanderen,*
Brugge, November 1914.

Bij bevel:

VON KRAMSTA,
Luitenant-Generaal

— Ja, ik weet het, maar voor die er hing, was ik al vast besloten te vertrekken, doch, als 't noodig was, zou dit mij nog meer aanzetten. Ik weet het, dat de verborgen soldaten opgezocht en zelfs ook afgekeurden, naar Duitschland gezonden worden, en dat wil ik niet.

— Ge gaat over Holland zeker?

— 't Is de eenige weg.

— Wees voorzichtig.

— Ja, maar er loopen er nog zooveel weg en weer. Laat mij nu nog meegaan naar Rumbekke en dan vertrek ik dezen nacht.

***

Intusschen had het gemeentebestuur van Roeselare reeds besloten al het mogelijke te doen om de arme bannelingen van Moorslede een beter verblijf te bezorgen.

Het kreeg toestemming de ongelukkigen naar het veel ruimer Arsenaal over te brengen, maar nauwelijks waren de dakloozen daar geïnstalleerd, of de Duitschers eischten het gebouw voor hun eigen troepen op. Een soldaat ging immers voor alle burgers.

Weer werden zij, die toch zoo snakten naar rust, opgejaagd en nu naar de kongregatie in de Kattestraat geleid, een gebouw veel te eng, om de honderden te herbergen. Wat gaf het? Men moest ze maar tegen elkaar duwen. Het waren immers slechts vijandelijke burgers. Men voegde bij hen nog inwoners van andere plaatsen, zoodat er in dit oord van ellende veentien honderd rampzaligen als opgehoopt werden, kloeken en zwakken, gebrekkigen, zieken, idio-

ten ,grijsaards, kinderen. Een verpestende lucht hing in de zalen, die keel en borst benauwde en het hoofd duizelig maakte. Het vror knap en de vertrekken waren niet verwarmd en hoe dicht men ook tegen elkaar lag, toch drong de koude door 't moede, gemartelde lichaam. Als voedsel verstrekke men soep van veeafval, door de Duitsche soldaten geweigerd. Er ontstond buikloop. Een stank van uitwerpselen walmde rond. Elken morgen lagen, vijf, zes opgesloten dood.

Men voerde de lijken weg, maar stak nieuwe aangehouden en binnen. O, wat toonde men zich onbarmhartig! Een vrouw moest bevallen en lag reeds in barenswéén op het mulle, vuile stroo. Men vroeg haar naar Louise Feys te mogen brengen, een bekende vroedvrouw, die al veel Roeselaars op de wereld had geholpen. De militairen weigerden. Eenige burgers gelukten er in de lijderes toch in stilte weg te krijgen, maar na haar verlossing moest ze dadelijk terug keeren, want streng was het toezicht.

Ook het vertrek uit West-Roozebeke was zeer treurig geweest. We hebben hiervoor beschreven, hoe de Duitschers daar optraden en burgemeester Mahieu van Roeselare en met hem dorpsbewoners dwongen lijken van bezweken soldaten te begraven. Op 1 November voerden ulanen de laatste burgers weg en sloten dezen ook in het kongregatiegebouw op.

Roozebeke werd dus een militair kamp, tot er later burgers verschenen, doch dan als dwangarbeiders.

Ja, Roeselare evenals Torhout zag schromelijke ellende.

Enkele weggevoerden gelukten er in het gebouw te ontvluchten. Wij ontmoetten een van die bannelingen aan de Nederlandsche grens en van hem vernamen we het eerst de treurige geschiedenis van dit ander pesthol.

Want waarlijk dat werd het vluchtelingenverblijf voor de meer dan duizend rampzaligen welke daar huizen moesten.

En de ellende nam nog steeds toe. De kongregatie bood een verschrikkelijk toneel. Ouden lagen te sterven, kinderen schreiden gansche dagen en nachten, moeders leden om hun wichtjes, die ze

zagen verkwijnen in 't vuil, 't venijn en de slechte lucht. Dokters Aimeye en Delcroix stonden machteloos en waarschuwden de Duitsche overheid, dat hier de pest uitbreken kon. Toen werd deze bang. 't Kon haar weinig schelen, of er burgers bezweken, maar ze moesten het besmettingsgevaar afweren voor het leger, voor de soldaten, wier lijf den keizer toebehoorde en dat behouden diende te worden als deel van de gedrochtelijke orlogsmachine. De vluchtelingen werden verdeeld en velen mochten zich bij familieleden, kennissen vestigen of tegen betaling ergens hun intrek nemen.

Maar bij tal dier bannelingen was de gezondheid voor goed geknakt.

't Leven zou nu stil uitsterven, daar het niet meer bestand bleek tegen dezen geweldigen schok.

Men zie slechts de doodenlijst van de vluchtelingen die te Roeselare overleden zijn. Daarop treffen u namen als Caroline Degraeve, Poelkapelle, 99 jaar; Rosalie Versavel, Moorslede, 79 jaar; Everard Vertomme, Moorslede, 87 jaar, enz. In November en December 1914 waren er onder die bannelingen alleen zestig sterfgevallen, meest van Moorslede en schier allen lieden boven de 60 jaar. Zoo werden de van huis verdreven Vlamingen behandeld.

Er waren Duitschers, die bij al die tooneelen zelf aan hun verontwaardiging lucht gaven. Ze hielpen in 't geniep de ongelukkigen zooveel ze konden, maar ze beefden immers van ontzag, als een overste voor hen verscheen. Dat noemde men in 's keizers leger discipline.

Neen, alle Duitschers waren niet gelijk. Sommigen toonden in het overwonnen land fijn gevoel.

— Madam, kunnen wij hier overnachten?

Met deze vraag kwamen een feldwiel en eenige Duitsche soldaten bij een burgervrouw te Roeselare.

— Mijnheer, ik heb één kamer vrij, deze van mijn zoon, die soldaat is in het Belgisch leger. En die kamer is als een rellikwiel voor mij. Sedert het vertrek van mijn jongen, heb ik er niets op veranderd, en ik tred er alleen binnen, als 't harte mij te voll is en ik weenen moet. Die kamer zou ik u dan moeten afstaan.

— Neen, neen, hernam de feldweibel. Wij zullen die kamer niet betreden; elders vinden we wel plaats. Ik begrijp uw gevoel.

En na beleefden groet ging de overste met zijn mannen heen.

Wie hoort niet liever zoo'n staaltje vertellen dan verhalen van brutaliteit en geweld?

Wij, werden wel eens beschuldigd van eenzijdigheid. Waarlijk, niemand moest er ons volk van overtuigen, dat er onder het Duitsche leger allerlei elementen, goede en slechte voor kwamen: men ontmoette zachte, goedige, eerlijke Duitschers — en hoe zou het anders kunnen — maar ook ruwe, brutale. Wat men schandvlekte, was 't systeem: eerst de schending onzer neutraliteit, dan de gruwelijke schrikaanjaging in iedere streek, waar het leger vertoeven moest, rond Luik, Tienen, Dinant, Mechelen, Dendermonde, Roeselare en bij den IJzer; en eindelijk het laffe, hoe een groot leger kwam leven op de welvaart van een klein volk, dat altijd gedachten des vredes had jegens naburen.

Goede en slechte elementen... Nog een voorbeeld.

Een Duitsch deserteur toonde ons een rozekrans en vertelde: « Dien heb ik van een twintigjarig meisje gekregen. Het was rond Roeselare; ik moest twintig man aanvoeren. Wij waren samen op een hoeve. Eenige mijner mannen wilden zich vermaken met de dochter. Ze sleurden haar mee in den dans en drongen haar hun liefkozingen op. Het meisje schreide. Ik trad heftig op, bevrijdde haar en dreigde de schuldigen met straf. Anderen mijner mannen steunden me. Het meisje stak wat later dezen rozekrans in mijn handen en zei: « Uit dankbaarheid. » Ik zal dit geschenk nooit wegdoen. »

Een vrouw uit Roeselare deelde ons mee:

« Een officier kwam even in mijn huis. Hij vroeg wat te rusten. Toen schreide hij... en vertelde, dat hij te Passchendaele zooveel mannen verloren had. 't Was verschrikkelijk, zei hij. Wat zag hij er afgemat uit! Ik bood hem voedsel aan. Maar hij aanvaardde alleen een kop koffie met cognac. 't Was voor zijn geschokte zenuwen.

's Avonds hoor ik aan mijn deur ker-

men. En 'k zeg u waarachtiglijk, dat ik « mama » hoorde roepen. 'k Ging zien. Een Duitsch soldaat stond tegen den muur te kreunen. 'k Riep hem binnen en 'k verschrok, dat hij er nog zoo jong uitzag. Hij was zeventien jaar, een vrijwilliger. Zeker in zijn woonplaats den kop zot gemaakt van « Krieg en « Sieg », en dan geteekend, peinzend, dat hij op avonturen ging. Hij had nu een vervaarlijk gezwel in den nek; 't was of t brandde. Ik maakte er seffens pap voor klaar en legde die er op. De jongen, 't kind eigenlijk, moest naar zijn kwartier. 'k Zei, dat ie morgen terug mocht komen, om dat gezwel te laten pappen; 'k heb hem niet meer weergezien. O, wat is de menschheid toch wreed! »

Medelijden ligt in 't karakter der Vlamingen. Maar wie dit beschouwde als sympathie voor de Duitschers, vergiste zich deerlijk! Er was zelfs naiveteit in dit meelijden en men kon menigeen hooren zeggen tot goedige, Duitsche militairen: « 't Gaat toch niet, keert zeere naar huis terug, dan is 't vrede voor ons ook ». Want niemand geloofde aan Duitschlands zege! De overtuiging, dat België vrij zou worden, bleef rotsvast, zoowel bij 't volk als bij de Belgische soldaten.

't Volk in Vlaanderen vroeg, waarom Duitschlands leger onze jongens kwam dooden en wonden, jongens, die het nooit iets misdeden, jongens van een koning, die immer zijn plicht vervulde jegens alle naties. Dat volk vroeg, of het recht was, dat het leger onze ossen en koeien, onze schapen en varkens, ons graan, onze levensmiddelen weghaalde, omdat het nu eenmaal sterker was.

Ons volk vond het barbaarsch, dat steden en hoeven en huizen — zooveel huizen, van vlijtige werklieden — moedwillig in brand werden gestoken; dat burgers bij 't gevecht voor het leger werden gedreven; dat mannen, vrouwen, kinderen... ook kleine kinderen voor soldaten moesten marcheeren, de handen hulpeloos omhoog!

Ons volk meende dat 't recht van den sterkste niet meer bestond.

Van den oorlog in Vlaanderen... Er is zooveel over te vertellen... Maar 't zijn zulke droevige verhalen. 't Wordt een boek, een dik boek, doch van elke bladzijde leekt bloed...

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOOZD IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel